

Janusz Falecki*

Rozdział 4

Analiza udziału systemów ratowniczych w zarządzaniu kryzysowym

Zapewnienie bezpieczeństwa obywateli jest podstawowym obowiązkiem (funkcją) państwa. Do realizacji tego zadania państwo używa m.in. organów administracji publicznej, służb specjalnych, straży pożarnej, policji, inspekcji, służb ratowniczych, organizacji humanitarnych, wojska czy obrony cywilnej. W codziennej działalności zadania w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa, w tym działania ratownicze¹, realizowane są w zależności od rodzaju zagrożenia przez specjalistyczne siły ratownicze podporządkowane wielu resortom, organom administracji różnych szczebli, instytucjom i stowarzyszeniom. Należą do nich m.in.: jednostki straży pożarnej, ratownictwa medycznego, siły ratownicze zakładów pracy, specjalistyczne siły ratownictwa chemicznego i technicznego, ratownictwo morskie, kolejowe i linii lotniczych czy siły pogotowia energetycznego, gazowego i wodociągowego. Istotne są również siły Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego czy Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Natomiast organy administracji publicznej nadzorują i koordynują realizowane działania ratownicze w zakresie swoich kompetencji.

Podczas sytuacji kryzysowej, z którą zazwyczaj związane są zaskoczenie, działanie pod presją czasu i niedostatek sił ratowniczych, działania ratownicze realizowane są w ramach **Systemu Zarządzania Kryzysowego**. Głównym zadaniem Systemu Zarządzania Kryzysowego w Polsce jest niedopuszczenie do powstania sytuacji kryzysowej, a w razie jej wystąpienia – podejmowanie skutecznych działań pozwalających na uniknięcie lub zmniejszenie strat zarówno ludzkich, jak i materialnych oraz doprowadzenie do stanu sprzed sytuacji kryzysowej. System Zarządzania Kryzysowego jest systemem wieloszczeblowym, powiązany z systemem administracyjnym kraju i składa się z poziomu krajowego, resortowego, wojewódzkiego, powiatowego oraz gminnego. Elementy struktury organizacyjnej systemu są usytuowane hierarchicznie i połączone procedurami, zasadami działania oraz siecią wzajemnych relacji. Jest to system stosunkowo nowy, który podlega ciągłym zmianom i doskonaleniu w trakcie swojego funkcjonowania. Na każdym poziomie systemu, począwszy od krajowego, a na gminnym kończąc, występują: organ decyzyjny (decydent), doradczy i sztabowy.

Organem decyzyjnym na poziomie krajowym jest Rada Ministrów, resortowym zaś minister kierujący działem administracji rządowej, i dalej, stosownie do poziomu: wojewoda, staro-

* dr inż.; Wyższa Szkoła Humanitas.

¹ Poprzez działania ratownicze należy rozumieć „każdą czynność podjętą w celu ochrony życia, zdrowia, mienia lub środowiska, a także likwidację przyczyn pożaru, występowania klęski żywiołowej lub innego zagrożenia”, źródło: *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2010, s. 28.

sta i wójt. Organ decyzyjny na podstawie ustaw lub rozporządzeń posiada kompetencje decyzyjne w stosunku do podległych mu podmiotów realizujących zadania zarządzania kryzysowego.

Organem doradczym na każdym poziomie systemu jest zespół zarządzania kryzysowego, w skład którego wchodzi m.in. kierownicy służb, inspekcji, straży i instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, w tym ochronę ludności, i eksperci z tego obszaru. Organ doradczy ocenia występujące i potencjalne zagrożenia mogące mieć wpływ na bezpieczeństwo ludności i prognozowanie tych zagrożeń, określa sposób działania w danej sytuacji kryzysowej, rekomenduje propozycje rozwiązań czy użycie stosownych sił ratowniczych.

Natomiast organem sztabowym na każdym poziomie są centra zarządzania kryzysowego utrzymujące 24-godzinną gotowość do podjęcia działań. Do ich głównych zadań należy m.in.: monitorowanie sytuacji kryzysowej, uruchamianie w przypadku zaistnienia zagrożeń procedur związanych z zarządzaniem kryzysowym oraz wdrażanie decyzji podjętych przez decydenta.

Zadania w celu zapewnienia ochrony życia, zdrowia i mienia lub środowiska, a także likwidacji przyczyn powstawania pożaru, wystąpienia klęski żywiołowej lub innego miejscowego zdarzenia w ramach podsystemu wykonawczego w zarządzaniu kryzysowym, głównie wykonują **systemy ratownicze**². Szeroko rozumiany system ratowniczy prowadzi działania ratownicze wynikające nie tylko z zagrożeń pochodzenia naturalnego, cywilizacyjnego, działalności terrorystycznej czy niepokoi społecznych, ale również ze zdarzeń dnia codziennego, takich jak: wypadki komunikacyjne, katastrofy budowlane, chemiczne, ekologiczne, radiologiczne oraz związanymi z uszkodzeniami infrastruktury komunalnej i innymi zdarzeniami. Działania ratownicze obejmują więc szeroki zakres skomplikowanych czynności wymagających wiedzy z wielu dziedzin techniki, nauki, techniki oraz wykorzystania różnorodnego sprzętu i wyposażenia. Do działań ratowniczych realizowanych przez systemy zalicza się³:

- informowanie, alarmowanie i ostrzeganie ludności o zagrożeniach;
- ratownictwo⁴;
- pomoc humanitarną i socjalną;
- opiekę psychologiczną;
- opiekę medyczną;
- zapewnienie niezbędnych warunków życia (przetrwania);
- zapewnienie porządku publicznego i przestrzeganie prawa;
- inne elementy i zadania w sferze bezpieczeństwa.

Dlatego też w celu optymalizacji działań ratowniczych, lepszej ich koordynacji oraz osiągnięcia większej skuteczności stworzono:

- Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy (KSRG);
- system Państwowe Ratownictwo Medyczne (PRM);
- System Powiadamiania Ratunkowego (SPR).

Istotną rolę w komunikacji między osobami potrzebującymi pomocy a systemami ratowniczymi odgrywa SPR. Jego istotą jest „pośredniczenie” pomiędzy obywatelem i syste-

² Przez system ratowniczy należy rozumieć „złożony, częściowo mobilny system społeczno-gospodarczo-administracyjny, którego zadaniem jest skuteczne przeciwdziałanie wszelkim kategoriom zagrożeń kryzysowych za pomocą dostępnych sił i środków materialnych, na bazie przyjętej struktury organizacyjno-funkcjonalnej, w ramach obowiązującego porządku prawnego”, źródło: K. Ficoń, *Inżynieria zarządzania kryzysowego. Podejście systemowe*, Warszawa 2007, s. 227.

³ Por. A. Żebrowski, *Zarządzanie kryzysowe elementem...*, op. cit., s. 265.

⁴ Ratownictwo jest to ogół środków i metod ratowania życia ludzkiego i niesienia pomocy osobom w warunkach zagrożenia, źródło: *Nowa Encyklopedia Powszechna*, Warszawa 1996.

mami ratowniczymi oraz monitorowanie rozwoju sytuacji tak, aby w razie potrzeby angażować do działania niezbędne podmioty (służby, inspekcje, straże)⁵.

Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczego (KSRG) integruje różnorodne elementy posiadające specyficzny, specjalistyczny sprzęt i wyposażenie, wyszkoloną kadrę i ekspertów z różnych dziedzin nauki, techniki, gospodarki i technologii, co pozwala na prowadzenie skomplikowanych działań ratowniczych. W strukturze organizacyjnej systemu funkcjonują: jednostki PSP, służby, inspekcje, straże, instytucje i inne podmioty oraz eksperci z wybranych dziedzin, którzy w drodze umowy cywilnoprawnej wyrazili zgodę na uczestnictwo w działaniach ratowniczych.

Główną ideą KSRG jest stworzenie jednolitej, spójnej sieci powiązanych ze sobą różnych podmiotów, dysponujących specyficznym dla siebie potencjałem przydatnym do prowadzenia działań ratowniczych. Suma uzupełniających się możliwości tych podmiotów w zakresie posiadanego wyposażenia technicznego i innych możliwości technologicznych, wykszolenia, wiedzy oraz umiejętności personelu itp. pozwala na skutecznie prowadzenie każdego działania ratowniczego. Na miejscu zdarzenia poszczególne podmioty KSRG prowadzą działania w sposób skoordynowany pod jednoosobowym, wspólnym dowództwem. Jeżeli rodzaj zdarzenia wymaga prowadzenia działań gaśniczych lub prowadzenia ratownictwa technicznego, chemicznego albo ekologicznego, działaniami ratowniczymi kieruje straż pożarna. Główne założenie KSRG polega na tym, aby każdy powiat, charakteryzujący się określonymi rodzajami zagrożeń, był przygotowany do przeciwdziałania tym zagrożeniom⁶. Celem KSRG jest ratowanie życia i zdrowia ludzkiego, mienia i środowiska poprzez⁷:

- walkę z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi;
- ratownictwo techniczne;
- ratownictwo chemiczne;
- ratownictwo ekologiczne;
- ratownictwo medyczne;
- współpracę z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne oraz z Systemem Powiadamiania Ratunkowego.

Walka z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi obejmuje zespół działań planistyczno-organizacyjnych i stosowanie technik gaśniczych niezbędnych do ugaszenia pożaru, a także do zmniejszenia lub likwidacji zagrożenia pożarowego lub wybuchowego a ponadto stosowanie środków technicznych niezbędnych do ratowania, poszukiwania lub ewakuacji ludzi i zwierząt oraz ratowania mienia i środowiska. Organizacja walki z pożarami obejmuje w szczególności⁸:

- rozpoznawanie, identyfikację i analizowanie zagrożeń;
- zabezpieczenie strefy działań ratowniczych, w tym wyznaczenie i oznakowanie strefy zagrożenia i objazdów;
- ratowanie, ewakuację ludzi i zwierząt przed skutkami zagrożenia wraz z udzieleniem im pierwszej pomocy i ewakuacją poza strefę zagrożenia;

⁵ Por. *Program Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014-2020*. Projekt z dnia 19.12.2013, s. 3.

⁶ Por. J. Bagiński (red.), *Nowe zarządzanie kryzysowe w praktyce: gotowe procedury, plany reagowania, schematy organizacyjne według nowych przepisów*, Poznań 2008, s. 5/4.1 strona 4-6.

⁷ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. nr 147 z 2002, poz. 1229 z późn. zm.), art. 14.

⁸ Por. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, art. 13,14.

- dostosowanie sprzętu oraz technik ratowniczych do rozmiaru i rodzaju klęski żywiołowej lub do rodzaju i miejsca pożaru;
- gaszenie pożaru oraz ograniczanie i likwidację zagrożeń związanych z klęską żywiołową;
- ocenę pożaru lub rozmiarów powstałej klęski żywiołowej.

Ratownictwo techniczne obejmuje planowanie, organizowanie i realizację działań ratowniczych niezbędnych do poszukiwania i dotarcia do zagrożonych lub poszkodowanych osób oraz zwierząt, a także zmniejszenia lub likwidacji zagrożenia. Organizacja ratownictwa technicznego obejmuje w szczególności:

- rozpoznanie, identyfikację, analizowanie, ocenę i prognozowanie rozwoju awarii lub katastrof technicznych;
- oznakowanie i wydzielenie strefy bezpośrednich działań ratowniczych sił systemu oraz stref zagrożenia;
- wykonywanie przejść, dojazdów i dojazdów do zagrożonych lub poszkodowanych osób wraz z usuwaniem przeszkód ograniczających dostęp do nich i utrudniających wykonanie medycznych działań ratowniczych lub ich przemieszczanie;
- ewakuację zagrożonych i poszkodowanych poza strefę zagrożenia;
- obwałowywanie, wypompowywanie i uszczelnianie miejsc wycieku wody lub innych mediów stwarzających zagrożenie;
- przewietrzanie stref zagrożenia;
- stabilizowanie, cięcie, rozpieranie, podnoszenie lub przenoszenie konstrukcji, instalacji i urządzeń, a także części obiektów oraz przeszkód naturalnych i sztucznych w celu zlikwidowania lub ograniczenia zagrożenia dla osób, zwierząt, środowiska, infrastruktury i innego mienia⁹.

Zakres działań ratownictwa chemicznego i ekologicznego obejmuje w szczególności:

- rozpoznawanie zagrożeń oraz ocenę i prognozowanie ich rozwoju oraz skutków dla ludzi i środowiska;
- ewakuację ludzi ze strefy zagrożenia;
- przepompowywanie i przemieszczanie substancji do nowych lub zastępczych zbiorników;
- uszczelnianie miejsc wycieku substancji oraz stawianie kurtyn wodnych;
- ograniczanie parowania substancji;
- przewietrzanie strefy zagrożenia;
- stawianie zapór na zagrożonych skutkami rozlania substancji toksycznych hydrofobowych ciekach wodnych;
- neutralizację substancjami chemicznymi;
- związanie substancji sorbentami;
- zbieranie substancji z powierzchni wody lub gleby¹⁰.

Ratownictwo medyczne obejmuje planowanie, organizowanie i realizację działań ratowniczych z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy. Działania ratownictwa medycznego obejmują w szczególności:

- rozpoznanie u osób poszkodowanych stanu nagłego zagrożenia zdrowotnego oraz prowadzenie segregacji pierwotnej i udział w segregacji wtórnej;

⁹ Tamże, art. 15.

¹⁰ Por. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 stycznia 1999 r. w sprawie określenia szczegółowych wymagań w zakresie przeciwpożarowego zaopatrzenia wodnego, ratownictwa technicznego, chemicznego, ekologicznego lub medycznego oraz warunków, jakim powinny odpowiadać drogi pożarowe, art. 8.

- zastosowanie technik i sprzętu niezbędnych do ratowania życia i zdrowia w zależności od rodzaju, skali i miejsca zdarzenia oraz liczby osób poszkodowanych;
- zapewnienie ciągłości procesu ratowania poszkodowanych i zagrożonych ludzi na miejscu zdarzenia oraz właściwych procedur przekazywania poszkodowanych kwalifikowanej pomocy medycznej, wynikających z powiatowych i wojewódzkich planów ratowniczych¹¹.

Centralnym organem administracji rządowej w sprawach organizacji KSRG jest Komendant Główny PSP, natomiast minister właściwy do spraw wewnętrznych pełni nadzór nad funkcjonowaniem systemu. Filarem KSRG jest Państwowa Straż Pożarna oraz najlepiej wyposażone jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, a ponadto w jego skład wchodzi w drodze umowy cywilnoprawnej m.in.: Policja, Państwowa Agencja Atomistyki, Pogotowie Ratunkowe, Lotnicze Pogotowie Ratunkowe, Straż Graniczna, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Morska Służba Poszukiwania i Ratownictwa, Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska, administracja Lasów Państwowych, Stacje Ratownictwa Górniczego, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Aeroklub Polski, Związek Harcerstwa Polskiego, Polska Misja Medyczna, Polski Czerwony Krzyż. W Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym funkcjonuje m.in.:

- Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej;
- 16 komend wojewódzkich Państwowej Straży Pożarnej;
- 335 komend powiatowych/miejskich Państwowej Straży Pożarnej;
- 500 (w tym 5 szkolnych) jednostek ratowniczo-gaśniczych Państwowej Straży Pożarnej;
- 3993 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych; 4 zakładowe straże pożarne;
- 12 szpitali, w tym 10 szpitali Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Łodzi, Olsztynie, Katowicach, Białymstoku, Lublinie, Szczecinie i Wrocławiu oraz Centrum Leczenia Oparzeń w Siemianowicach Śląskich i Szpital Praski;
- 205 specjalistów krajowych z różnych dziedzin ratownictwa¹².

Ze względu na różnorodność zagrożeń i ich specyfikę istotnym elementem systemu są specjaliści z różnych dziedzin ratownictwa, którzy swoją wiedzą i doświadczeniem wspierają kierujących działaniami ratowniczymi w zakresie wypracowania decyzji dotyczących właściwych, skutecznych i bezpiecznych metod likwidacji zagrożeń. Stanowią oni bardzo ważny element zapewnienia skuteczności i wzmocnienia możliwości systemu.

Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy zorganizowany jest zgodnie z podziałem administracyjnym państwa, na poziomie: powiatowym, wojewódzkim i centralnym (krajowym). Starosta, wojewoda i Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej, odpowiednio na obszarze powiatu, województwa i kraju, określają zadania Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, koordynują jego funkcjonowanie, a w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń kierują tym systemem.

System Państwowe Ratownictwo Medyczne został powołany w celu realizacji zadań państwa polegających na zapewnieniu pomocy każdej osobie znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego¹³, w tym w aspekcie zarządzania kryzysowego na wypadek zdarzeń jednostkowych, katastrof masowych czy klęsk żywiołowych. W ramach systemu działają:

¹¹ Por. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, art. 17.

¹² Por. stan na dzień 31 grudnia 2013 r., <http://www.straz.gov.pl/> [dostęp: 22.04.2014].

¹³ Ustawa z dnia 8 września 2006 roku o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. 2006 nr 191, poz. 1410 ze zm.).

- 1) organy administracji rządowej właściwe w zakresie wykonywania zadań systemu, do których zalicza się: ministra właściwego do spraw zdrowia na poziomie krajowym oraz wojewodę na poziomie wojewódzkim;
- 2) jednostki systemu zapewniające utrzymanie gotowości ludzi, zasobów i jednostek organizacyjnych, z którymi zawarto umowy o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej; w ich skład wchodzi:
  - szpitalne oddziały ratunkowe,
  - zespoły ratownictwa medycznego, w tym lotnicze zespoły ratownictwa medycznego. Z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne współpracują centra urazowe oraz jednostki organizacyjne szpitali, które są wyspecjalizowane w zakresie udzielania świadczeń zdrowotnych niezbędnych dla ratownictwa medycznego oraz które zostały ujęte w planie działania systemu. Ponadto z systemem współpracują służby ustawowo powołane do niesienia pomocy osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, w szczególności:
    - jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej;
    - jednostki ochrony przeciwpożarowej włączone do KSRG;
    - podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego;
    - podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego;
    - inne jednostki podległe lub nadzorowane przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych i Ministra Obrony Narodowej.

Szpitalny oddział ratunkowy (SOR) udziela świadczeń opieki zdrowotnej polegających na wstępnej diagnostyce oraz podjęciu leczenia w zakresie niezbędnym dla stabilizacji funkcji życiowych osób, które znajdują się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego. Oddział organizuje się w szpitalu, w którym znajdują się co najmniej: oddział chirurgii ogólnej z częścią urazową, oddział chorób wewnętrznych, oddział anestezjologii i intensywnej terapii oraz pracownia diagnostyki obrazowej. Zadaniem Szpitalnego Oddziału Ratunkowego (SOR) jest:

- ratowanie życia i zdrowia osób w stanach nagłego zagrożenia, niezależnie od etiologii zagrożenia;
- opracowanie planu zabezpieczenia ratunkowego rejonu działania na wypadek zdarzeń jednostkowych i katastrof masowych (wspólnie z PSP i Centrum Zarządzania Kryzysowego odpowiedniego szczebla);
- ustalanie wspólnych procedur ratunkowych w działaniach przedszpitalnych wszystkich podmiotów ratownictwa medycznego w rejonie działania oddziału;
- nadzór merytoryczny nad podmiotami ratownictwa przedszpitalnego niebędącymi w strukturach oddziału ratunkowego i działającymi na rzecz oddziału w jego rejonie operacyjnym¹⁴.

Do centrów urazowych ze szpitalnych oddziałów ratunkowych z miejsca zdarzenia są kierowani poszkodowani w ciężkim, u których rozpoznano mnogie lub wielonarządowe obrażenia ciała w celu kompleksowej diagnostyki i wielospecjalistycznego leczenia, które przekracza możliwości SOR i szpitala, przy którym jest on utworzony. Lokalizacja centrum urazowego powinna uwzględnić wymóg zabezpieczenia populacji nie mniejszej niż 1 mln mieszkańców, zamieszkującej obszar pozwalający na dotarcie z miejsca zdarzenia do centrum w ciągu 1,5 godziny. Centrum urazowe w strukturze organizacyjnej powinno posia-

¹⁴ J. Konieczny, *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych, wypadkach i katastrofach*, Poznań – Warszawa 2001, s. 192.

dać specjalistyczne oddziały zabiegowe (anestezjologii, intensywnej terapii, chirurgii, ortopedii, traumatologii narządu ruchu, neurochirurgii), pracownie diagnostyczne posiadające możliwości wykonywania całodobowo badań diagnostycznych, blok operacyjny oraz dysponować lądowiskiem lub lotniskiem dla śmigłowca ratunkowego. Z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne współpracują jednostki organizacyjne szpitali wyspecjalizowane w zakresie udzielania świadczeń zdrowotnych niezbędnych dla ratownictwa medycznego. Udzielają one świadczeń wyspecjalizowanych, niedostępnych w większości innych szpitali, a ważnych dla systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne i dotyczących np. leczenia ofiar zdarzeń radiacyjnych, leczenia chorób zakaźnych, leczenia rozległych oparzeń, chirurgii plastycznej czy rekonstrukcji mikrochirurgicznej naczyń i nerwów.

Zespoły ratownictwa medycznego¹⁵ (ZRM) są jednostkami systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne utworzonymi w celu realizacji medycznych czynności ratunkowych w warunkach przedszpitalnych. Każdy zespół jest wyposażony w specjalistyczny środek transportu sanitarnego. Zespół ratownictwa medycznego transportuje poszkodowanego do najbliższego, pod względem czasu dotarcia, szpitalnego oddziału ratunkowego lub do szpitala wskazanego przez dyspozytora medycznego albo lekarza koordynatora ratownictwa medycznego. Zespoły ratownictwa medycznego dzielą się na:

- zespoły specjalistyczne, w skład których wchodzi co najmniej trzy osoby uprawnione do wykonywania medycznych czynności ratunkowych, w tym lekarz systemu oraz pielęgniarka systemu lub ratownik medyczny;
- zespoły podstawowe, w skład których wchodzi co najmniej dwie osoby uprawnione do wykonywania medycznych czynności ratunkowych, w tym pielęgniarka systemu lub ratownik medyczny.

Ważnym elementem w systemie Państwowe Ratownictwo Medyczne jest użycie lotniczych zespołów ratownictwa medycznego do medycznych czynności ratunkowych i transportu pacjentów z miejsc zdarzeń do szpitali w stanach nagłego zagrożenia życia i zdrowia poszkodowanych w wypadkach drogowych i innych zdarzeniach oraz w sytuacjach nagłych zachorowań. Lotniczy zespół ratownictwa medycznego składa się co najmniej z trzech osób, w tym co najmniej z: jednego pilota, lekarza systemu oraz ratownika medycznego lub pielęgniarki systemu. Lotnicze zespoły ratownictwa medycznego funkcjonują w ramach Samodzielnego Publicznego ZOZ „Lotnicze Pogotowie Ratunkowe”, który posiada 18 baz stałych i jedną sezonową w Koszalinie, która jest uruchamiana w okresie wakacyjnym. Zasięg działania każdej bazy wynosi 100 km.

Jednostkami współpracującymi z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne mogą być również społeczne organizacje ratownicze, które w ramach swoich zadań ustawowych lub statutowych są obowiązane do niesienia pomocy osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, jeżeli zostaną wpisane do rejestru jednostek współpracujących z systemem. Rejestr jednostek współpracujących z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne prowadzi wojewoda, który w drodze decyzji administracyjnej wpisuje do rejestru jednostkę współpracującą z systemem, pod warunkiem że jednostka ta spełnia określone wymagania. W rejestrach jednostek współpracujących z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne poszczególnych województw są umieszczone wspomniane wcześniej centra urazowe i jed-

¹⁵ Zgodnie z danymi Narodowego Funduszu Zdrowia w 2013 roku w Polsce funkcjonowało 1481 zespołów ratownictwa medycznego.

nostki organizacyjne szpitali wyspecjalizowane w zakresie ratownictwa medycznego oraz m.in.: Jednostki Ratowniczo-Gaśnicze PSP, Jednostki OSP, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Polski Czerwony Krzyż, Straże Pożarne Jednostek Wojskowych, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe czy Jednostki Pogotowia Ratunkowego.

Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy, Państwowe Ratownictwo Medyczne oraz System Powiadamiania Ratunkowego są systemami wykonawczymi w systemie zarządzania kryzysowego w Polsce, podejmującymi działania ratownicze w celu ochrony życia i zdrowia obywateli oraz mienia i środowiska naturalnego. Mimo że powyższe systemy ratownicze nie działają w ramach jednego powszechnego systemu ratowniczego, dla poszczególnych aspektów ich działalności udało się określić i częściowo osiągnąć jednakowe standardy w zakresie¹⁶:

- czasu dotarcia w ciągu 15 min dla 75% populacji;
- wyszkolenia kwalifikowanej pierwszej pomocy i medycznych czynności ratunkowych;
- szkolenia strażaka w stopniu podstawowym ze wszystkich obszarów ratownictwa;
- wyszkolenia i wyposażenia specjalistycznych grup ratowniczych;
- wyposażenia ratowniczego oraz pojazdów ratowniczych dla poszczególnych obszarów ratownictwa;
- wyszkolenia i wyposażenia modułów ratowniczych do zagranicznej pomocy ratowniczej.

Jednakże skuteczność działania systemów ratowniczych i powiadamiania ratunkowego w dużej mierze zależy od właściwych uregulowań prawnych, modernizacji wyposażenia technicznego, stosowania mechanizmów koordynacji działań ratowniczych i organizacji współdziałania oraz systemu ćwiczeń i szkoleń. Dotyczy to zwłaszcza pozarządowych organizacji o charakterze ratowniczym, które powinny być uzupełnieniem profesjonalnych systemów i których potencjał jest niezwykle użyteczny w wypadkach masowych i katastrofach oraz podczas klęsk żywiołowych i awarii technicznych. Istotny jest również w ratownictwie specjalistycznym, np. górskim czy wodnym.

Prowadzenie działań ratowniczych wymaga łączenia zdolności różnych służb, organizacji, inspekcji, straży oraz instytucji i podmiotów, stosownie do rodzaju i zakresu prowadzonych działań. Należy stwierdzić, iż doskonalenie koordynacji oraz współdziałania powinno być realizowane poprzez właściwe rozwiązania strukturalne, powiązania organizacyjne oraz uprawnienia kompetencyjne, które powinny być uzupełnione w istniejących uregulowaniach prawnych.

Koordynacja¹⁷ działań ratowniczych powinna odbywać się na wszystkich szczeblach zarządzania kryzysowego i być uwzględniana we wszystkich jego fazach oraz powinna obejmować wszystkie podmioty uczestniczące w działaniach. Powinna obejmować również etap prowadzenia działań ratowniczych, dlatego kierujący działaniami powinien mieć uprawnienia kompetencyjne. Celem koordynacji powinno być połączenie działań wszystkich podmiotów biorących udział w akcjach ratowniczych w realizacji wspólnego zadania.

¹⁶ Por. *Program Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014-2020*. Projekt z dnia 19.12.2013 r., s. 5.

¹⁷ Termin „koordynacja” związany jest z zorganizowanym działaniem i definiowany w różny sposób w zależności od rodzaju obszaru wiedzy oraz jej przeznaczenia. Zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego* „koordynacja” to uzgodnienie wzajemnego działania; zharmonizowanie, ujednoczenie. Z tym terminem związane jest „koordynowanie”, które przez wielu specjalistów jest definiowane jako łączenie działania odrębnych elementów systemu w celu osiągnięcia jego celów.

Natomiast celem współdziałania¹⁸ powinno być pełne wykorzystanie sił i środków wszystkich podmiotów biorących udział w działaniach ratowniczych dla zwielokrotnienia ich możliwości w celu ochrony życia, zdrowia, mienia i środowiska. Współdziałanie powinno polegać na uzgodnieniu sposobu, czasu i miejsca użycia sił i środków w celu jak najlepszego wykonania określonego zadania. Istotą współdziałania jest wspólne, skoordynowane działanie podmiotów w realizacji zadań. Główne obszary zadaniowe współdziałania uczestników działań ratowniczych to organizacja rozpoznania i monitoringu zagrożeń, łączności i powiadamiania, uzgadnianie sposobów użycia sił i środków w działaniach ratowniczych, organizacja zabezpieczenia medycznego i logistycznego w rejonie działań oraz organizacja łączności współdziałania.

Bibliografia

- Bagiński J. (red.), *Nowe zarządzanie kryzysowe w praktyce: gotowe procedury, plany reagowania, schematy organizacyjne według nowych przepisów*, Poznań 2008.
- Ficoń K., *Inżynieria zarządzania kryzysowego. Podejście systemowe*, Warszawa 2007.
- Konieczny J., *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych, wypadkach i katastrofach*, Poznań – Warszawa 2001.
- Żebrowski A., *Zarządzanie kryzysowe elementem bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Kraków 2012.
- Ustawa z dnia 8 września 2006 roku o Państwowym Ratownictwie Medycznym, Dz.U. 2006 Nr 191, poz. 1410 ze zm.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, Dz.U. nr 147 z 2002, poz. 1229 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 stycznia 1999 r. w sprawie określenia szczegółowych wymagań w zakresie przeciwpożarowego zaopatrzenia wodnego, ratownictwa technicznego, chemicznego, ekologicznego lub medycznego oraz warunków, jakim powinny odpowiadać drogi pożarowe.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2010.
- Program Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014-2020. Projekt z dnia 2013-12-19.

Analiza udziału systemów ratowniczych w zarządzaniu kryzysowym

Streszczenie

W celu zapewnienia ochrony życia, zdrowia swoich obywateli oraz mienia i środowiska państwo stworzyło systemy ratownicze, do których zaliczamy Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy i system Państwowe Ratownictwo Medyczne. Systemy te są głównymi elementami wykonawczymi w Systemie Zarządzania Kryzysowego w Polsce. Systemy ratownicze prowadzą działania ratownicze wynikające z zagrożeń pochodzenia naturalnego, cywilizacyjnego, działalności terrorystycznej, ale również zapewniają pomoc każdej osobie znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowia.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, ratownictwo, zarządzanie kryzysowe, Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy, Państwowe Ratownictwo Medyczne

¹⁸ Współdziałanie – stosunek społeczny polegający na wspólnym działaniu i pomocy wzajemnej w osiągnięciu danego celu, źródło: *Nowy leksykon PWN*, Warszawa 1998, s. 1950. Z analizy definicji „koordynacji” i „współdziałania” wynika, że koordynacja jest głównie związana z etapem organizowania, natomiast współdziałanie związane jest z etapem realizacji zadań, jednakże proces ten winien być zainicjowany już w okresie planowania.

Analysis of involvement of rescue systems in crisis management

Summary

In order to ensure the protection of life, health and property of its citizens and the environment, the state created a rescue systems which include the National Firefighting and Rescue System and system State Medical Rescue. These systems are essential to implementing a Crisis Management System in Poland. Rescue systems lead rescue efforts resulting from the hazards of natural origin, civilization threats, terrorist activity but also provide assistance to any person in a state of sudden health threat.

Key words: safety, rescue, crisis management, the National Firefighting and Rescue System, the State Medical Rescue